

Ravitsemusterveyden edistäminen uusissa sote-rakenteissa ja sen yhdyspinnoilla

**VRN:n sidosryhmäseminaari
13.12.22**

Sirpa Sarlio, STM

VRN:n nimeämä RaTePal –työryhmä

(ravitsemusterveyden edistämisen palveluketjut osana elintapaohjausta uusissa sote-rakenteissa)

edistää ravitsemuksen huomioimista tulevilla hyvinvointialueilla ja niiden yhdyspinnoilla

<https://www.ruokavirasto.fi/elintarvikkeet/terveytta-edistava-ruokavalio/ravitsemuksella-hyvinvointia/ravitsemusterveyden-edistaminen/>

Työn tausta ja tarve sote-uudistuksessa

- **Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäminen hyvinvointialueiden vastuulle 1.1.2023**
 - Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen säilyy myös kunnan tehtävänä
- **Kuntien ja hyvinvointialueiden välille tarvitaan saumaton ravitsemusterveyden yhdyspinta osana elintapaohjauksen kokonaisuutta**
 - Tehtävistä, vastuunjaosta ja yhteistyön rakenteista on sovittava
 - Palvelujen saatavuus ja kohdentaminen palveluja tarvitseville on varmistettava
 - Ravitsemusterveyden edistämisen tärkeitä toimijoita ovat sote-palvelujen lisäksi mm. kunnan sivistystoimi (varhaiskasvatus ja koulu), kunnalliset ja yksityiset ruokapalvelun tuottajat, järjestötoimijat ja paikalliset yhteisöt
- **Kuntien ja kuntayhtymien palveluksessa oleva sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö, ml. ravitsemusterapeutit, siirtyvät hyvinvointialueiden palvelukseen**
 - Asiantuntijuus ja ammatillinen osaaminen on varmistettava kunnissa ja yhdyspintatyössä

Mitä on ravitsemusterveyden edistäminen?

Ravitsemusterveys on hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä ravitsemuksen keinoin eri ikä- ja väestöryhmissä

Kuvattu keskeiset ravitsemuksen edistämisen toimijatahot ja toimijat asukasryhmittäin (3 kuvausta)

Koottu esimerkkejä palveluketjuista ja toimintamalleista, yhteensä 38 kuvausta

Yhteistyö ruokakasvatuksen ja ravitsemusohjauksen yhdyspinnoilla

Yhteisenä tavoitteena ruokailo sekä lapsen hyvinvointioppiminen ja terveyttä edistävät ruokatottumukset

- Toiminta kohdistuu lapseen/nuoreen suoraan**
- Toiminta kohdistuu perheeseen suoraan**
- Tukitoiminta**
- Perustoiminta**
- Tehostettu toiminta**

<ul style="list-style-type: none"> I Lasten ja oppilaiden kohtaaminen ruokailuhetkessä I Monipuolisten ravitsemusvaatimukset täyttyvien aterioiden valmistus ja tarjoaminen houkuttelevasti (tarvitsevan erityisruokavaiannon mukaisesti) I Lapsien ja oppilaiden osallistaminen ja eri tavoin toteutettu palautteenantamahdollisuus ruokailusta 	<ul style="list-style-type: none"> H Kodin ja koulun yhteistyö, perheviestintä H Osallistuminen ruokailuhetkien kehittämiseen kasvatus- ja oppimisympäristössä H Osallistuminen työyhteisötapaamisiin, projekteihin ja teemapäivä-viikkoihin 	<ul style="list-style-type: none"> I Henkilöstö vieralee varhaiskasvatuksessa ja koulussa A Elintapaohjeus osana suun-terveydenhuollon tarkastuksia (1/2, 3/4 ja 5/5-vuotiaat) A Elintapaohjeus osana suun-terveydenhuollon tarkastuksia (1., 5. ja 8. lu) 	<ul style="list-style-type: none"> H Ravitsemus- ja elintapaohjeus osana kotiin jalkautuvaa perheyötä H Erityisen ja vaativan läsnä palveluiden konsultointi- ja jalkautuva tuki 	<ul style="list-style-type: none"> H Ravitsemuksen sekä ruokakasvatuksen asiantuntijia ja henkilökohtokoulutuspalveluita H Koordinoi hyvinvointialueen työryhmiä yhteistyössä 	<ul style="list-style-type: none"> I Lasten ja oppilaiden osallistaminen tilaisuuksien suunnitteluun I Päiväkotien ja koulujen tilaisuuksien suunnitteluun I Ruokailusuositusten huomioiminen lapsille ja nuorille suunnatussa toiminnassa
RUOKA- JA SIIVOUSPALVELUT ruokapalveluyhteistyöt, siivotit		SUUN TERVEYDENHUOLTO hammaslääkärit, hammashoitajat, suuhygienistit, hammaslääkärit	SOSIAALIYTYÖ perheyhteistyöt, sosiaaliohjaajat, sosiaalityöntekijät	TERVEYDEN EDISTÄMISEN RAVITSEMUSTERAPEUTTI	TEKNINEN TOIMI
					YRITYKSET kaupat, kioskit esim. lounaspaikkojen ja koulujen yhteydessä jne.

LÄHIKASVUYMPÄRISTÖ KASVU- JA OPPIMISYMPÄRISTÖ SOTE- JA HYVINVOINTIYMPÄRISTÖ HALLINTOYMPÄRISTÖ KUMPPANIT

HUOLTAJAT <ul style="list-style-type: none"> I Kodin arjen hallinta sekä hyvinvointia, terveyttä, kasvua ja kehitystä tukevan ruokaympäristön rakentaminen I Isonästä huolehtimisen ja arjen taitojen opettaminen lapselle/nuorelle A Tarvittavien tietojen jakaminen lapsen/nuoren kehityksestä, terveydestä ja erityisruokavaiannosta A Yhteistyö eri toimijoiden kanssa lasten ja nuorten ruokailun ja ruokakasvatuksen edistämiseksi 	VARHAISKASVATUS <ul style="list-style-type: none"> I varhaiskasvatuksen opettajat, sosionomit, lastenhoitajat, erityisopettajat ja perhepäivähoitajat 	PERUSKOULU <ul style="list-style-type: none"> I opettajat, ohjaajat, koulukasvatustajat, erityisopettajat ja rehtorit 	NEUVOLA JA OPPILASHUOLTO <ul style="list-style-type: none"> I terveydenhoitajat, lääkärin, kuratorin, psykologit 	TERVEYDENHUOLLON HOITO- JA KUNTOUTUSPALVELUT <ul style="list-style-type: none"> I lääkärin, toiminta-, puhe-, ravitsemus- ja fysioterapeutit 	RUOKAPALVELUT <ul style="list-style-type: none"> I ruokapalveluyhteistyöt, ravitsemussuunnittelijat kunnassa ja alueella 	SIVISTYSTOIMI <ul style="list-style-type: none"> I johtajat ja koordinaattorit 	JÄRJESTÖT, YHDISTYKSET JA SEURAKUNNAT <ul style="list-style-type: none"> I ruonoalan toimijat, vanhempainyhdistykset, urheiluseurat, polttaja- ja neuvontajärjestöt jne.
	<ul style="list-style-type: none"> I Ruokakasvatus osana päivittäistä tavoitteellista ja suunnitelmallista pedagogista toimintaa, kuten leikki ja tutkia oppiminen I Yhdessä sovitut ruokakasvatuksen tavoitteet ja toimitettavat ruokailut, henkilöstö ruokale lasten kanssa I Hyvinvointia, tervettä kasvua ja kehitystä sekä oppimista tukevan ruokaympäristön rakentaminen I Lapsikohtaiset tukitoimet ruokailusta tarvittaessa A Vanu-/Leops-keskustelu, vanhempanillat, perheviestintä H Erityisopettajan vierailu ja konsultointi H Ruokakasvatus osana toimintasuunnitelmaa 	<ul style="list-style-type: none"> I Oppilaiden integroituva ruokakasvatus ja ruokasaamieen liittyvä tavoitteellinen opetus I Ruokailuhetkien yhteydessä toteutuvia vuorovaikutusta, ohjausta ja ruokakasvatus. Sääntöjen ja suositusten mukainen kouluruokailu I Hyvinvointia, tervettä kasvua ja kehitystä sekä oppimista tukeva ruokaympäristön rakentaminen I Koulussa myytävien elintarvikkeiden ravitsemuslaadusta sopiminen I Kouluruokailun ja oppilaiden oppimisen oppilaskohtaiset tukitoimet tarvittaessa H Kodin ja koulun yhteistyö, oppimiskeskustelu, vanhempanillat, perheviestintä H Erityisopettajan konsultointi H Ruokakasvatus osana vuosisuunnitelmaa 	<ul style="list-style-type: none"> I Henkilöstö vieralee varhaiskasvatuksessa ja koulussa A Ravitsemusohjeus osana neuvolakäyntejä (vuosittain) A Ravitsemusohjeus osana terveydentarkastuksia (vuosittain, laaja tarkastus 1., 5. ja 8. lu) A Elintapaohjeus osana kuratorin tai psykologin vastaanottoa 	<ul style="list-style-type: none"> H Lasten poliklinikka, ravitsemushoito, kumoutus ja terapia H Erityisen ja vaativan läsnä palveluiden konsultointi- ja jalkautuva tuki 	<ul style="list-style-type: none"> I Lapsia ja oppilaita ohjataan ja heitä pyydetään eri tavoin palaamaan ruokailusta A Palveluista ja ajankohtaisista asioista tiedottaminen H Reseptitien kehittäminen lapsiläheisesti ruokailusuositusten ohjauksena H Pedagoginen lapsiläheinen ruokailusuunnittelu 	<ul style="list-style-type: none"> H Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelman laatiminen 	<ul style="list-style-type: none"> I Hyvinvointi- ja terveyttä tukevien ruokaympäristöjen rakentaminen I Päiväkodille ja koululle tarjottu teemapäivä ja ohjattu toimintatuntit I Ruokailusuositusten huomioiminen lapsille ja nuorille suunnatussa toiminnassa I Ruokailusuositusten huomioiminen perheille suunnatussa toiminnassa, mm. perhekahvilat H Perheviestintä H Avoimet ruokakasvatuksen aineistot ja toimintamallit

Toimipisteen yhteinen suunnittelu esim. talon kokoukset, peda-palaverit ja oppilashuoltoryhmä

Alueellinen työryhmä- tai verkostotyöskentely moniammatillisesti lasten ja nuorten ravitsemuksen edistämiseksi esim. hyte-ryhmä tai ravitsemustyöryhmä

Kunnan työryhmiä työskentely moniammatillisesti lasten ja nuorten ravitsemuksen edistämiseksi esim. hyte-ryhmä, ravitsemustyöryhmä tai ruokakasvatustyöryhmä

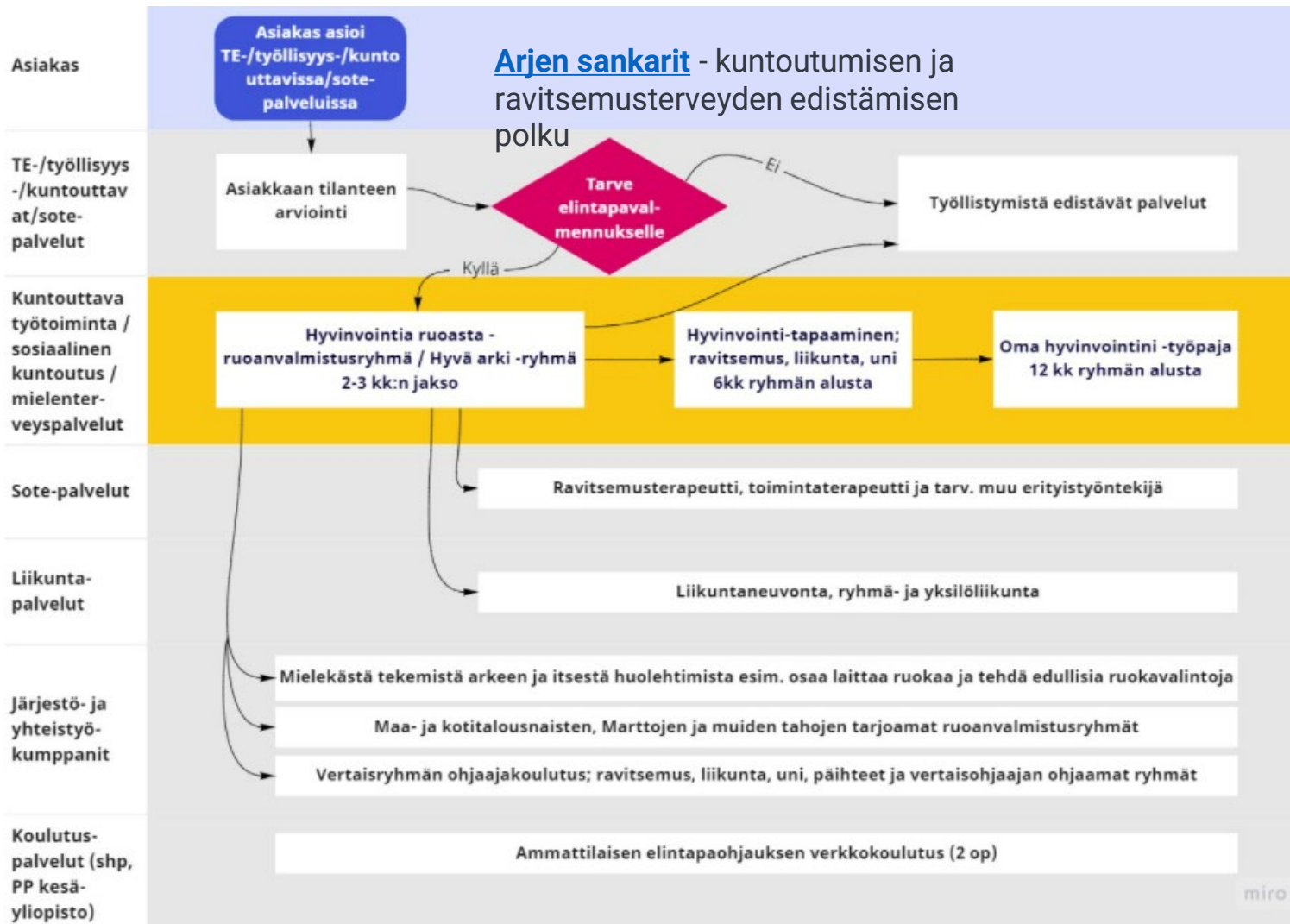
Toimitettu toimintamalleja THL:n arviointiin

- Arjen sankarit
- Neuvokas perhe
- Sydänmerkkiateria
- Tulppa-kuntoutus
- Verkkopuntari
- Painonhallintatalon laihdutusvalmennus

Jo aiemmin THL arvioinut mm.

- Finger
- Maistuva koulu
- StopDia

somaliväestölle

Tehty ravitsemusosio hyvinvointialueiden valmisteluun tarkoitettuun elintapaohjauksen tarkistuslistaan

- Tarkastuslistaan koottu elintapaohjauksen näkökulmasta keskeisiä asioita, joiden olisi hyvä toteutua hyvinvointialueiden suunnittelussa ja toiminnassa
- Kattaa sote-uudistuksen alueellisen toimeenpanon tiekartan yhdyspintapalveluista: hallintorakenteet ja –järjestäminen (7 kys.), johtaminen ja verkostot (9 kys.), kyvykkyydet ja resursointi (8 kys.), henkilöstö ja sidosryhmäosallisuus (2 kys.), tiedolla johtaminen ja tietojärjestelmät (9 kys.)
- Ohjaa selvittämään, miten elintapaohjauksen sisällöt (liikunta, ravitsemus, uniterveys, päihitteettömyys ja riippuvuudet sekä kulttuurihyvinvointi) toteutuvat.
- Sisältää elintapaohjauksen ja palveluketjun määritelmät ja linkkejä lisätietoon
- Tarkoitettu hyvinvointialueiden valmistelijoille, kuten hyvinvointikoordinaattoreille avuksi elintapaohjauksen yhdyspintapalvelujen suunnitteluun ja valmisteluun.
- Julkistus 14.9.22, levitys mm. STM:n yhdyspintatyöryhmän ja verkostojen kautta alueille
- www.stm.fi/kansanterveys

RAVITSEMUS

Astakastietojen kirjaamisesta on sovittu hyvinvointialueiden ja kuntien kesken ja käytännöt ovat selkeitä.

Selvitetään elintapaohjauksen tilannekuva käytössä olevista tietojärjestelmistä ja kirjauskäytännöistä (voi olla osana laajempaa kokonaisuutta).

Varmistetaan tietojen hallinnan ja luovuttamisen menettelyt elintapaohjauksessa.

Valmistellaan elintapaohjauksessa tarvittavat tietojärjestelmien omistajuuskysymykset osana muuta ICT-valmistelua.

Suunnitellaan elintapaohjauksessa tarvittavat tietojärjestelmien käyttäjäroolitukset.

Sovitaan, miten elintapaohjauksessa ravitsemusohjaus kirjataan tietojärjestelmiin (toimenpidekoodit, ICD-10-luokitus tarvitaan samaan, jos halutaan seurata vaikuttavuutta esim. T2D:een, ryhmäohjaus jne.) **ravitsemuksella hyvinvointia**. Sovitaan myös ravitsemusohjauksen kirjaamisesta omakantaan.

Varmistetaan, että ravitsemuksen tietolähteet tunnetaan ja ovat käytössä; alue käyttää myös olemassa olevaa vertailutietoa. Käytetään oman tilanearvion tekemiseen tsekkilistoja mm. **tarkistuslista hyvää ravitsemusta tukevista toimenpiteistä** ja Sivistystoimen palvelujen ruokakasvatuksen ja ruokailun osalta www.nykytila.fi

Palvelujärjestelmässä on sovittu kirjaaminen ja ravitsemuksen seuranta.

Ravitsemustiedon liikkuminen asiakkaan mukana tulee turvata. Rakentelussa kirjaamisessa tulee sopia ravitsemustiedon kirjaamisen tavat (dg:t ja elintapaohjauksen koodit käytössä).

Luodaan sopimuksellisesti rajatut oikeudet myös kunnissa ja järjestöissä tapahtuvalle ravitsemusneuvonnan kirjaamiselle.

Huolehditaan, että myös ravitsemusasiantuntijoilla on riittävä pääsy niihin asiakastietoihin, mitä ravitsemusohjauksessa tarvitaan.

Esimerkkejä tarkistuslistan sisällöstä liittyen elintapaohjauksen kirjaamiseen

Ravitsemusterveyden edistämisen todentaminen ja vaikuttavuus

PANOKSET (RESURSSIT) ESIMERKIKSI

Elintapaohjaukseen
(ml ravitseminen)
liittyvien palvelujen organisointi

Ravitsemusasiantuntijoiden
rekrytointi

Ravitsemuksen täydennyskoulutus
moniammatillisen työn tueksi

Konsultaatio ja verkostojen
rakentaminen monitoimijaisesti
yhdyspinnoilla

Ravitsemusterveyden
seurantajärjestelmä

TUOTOKSET (MITÄ RESURSSILLA TEHDÄÄN)

Ravitsemusneuvonnan
ja -ohjauksen saatavuus
eri kohderyhmissä

Ravitsemusneuvonnan ja
-ohjauksen systemaattinen
kirjaaminen ja kuvaus
potilastietojärjestelmiin

Ravitsemusterveyden edistämistä
tukeva viestintä

Tieto ravitsemusterveyden
tilanteesta

VAIKUTUS (=KONKREETTINEN MUUTOS)

Asukkaiden/potilaiden
tiedot, osaaminen ja
pystyvyyden tunne paranevat

Ruokatottumukset muuttuvat
terveellisempään suuntaan

Koettu terveys paranee

Tietämys kunnan/alueen
ravitsemusterveyden
tilanteesta paranee

VAIKUTTAVUUS (HYÖTY TERVEYDEN/ YHTEISKUNNAN KANNALTA)

Ravitsemukseen liittyvät
sairaudet/ongelmat vähenevät

Väestön toimintakyky ja
elämänlaatu paranevat

Ravitsemuksen eriarvoisuus
vähenee

Kustannusvaikuttavuus
(saatu hyöty suhteessa
panoksiin)

Ravitsemusterveyden edistämisen todentaminen ja vaikuttavuus –sivustolla myös

- Kuvausta asiakkaan ravitsemusneuvonnan ja –ohjauksen kirjaamisesta ml. THL:n toimenpideluokituksen ravitsemusohjauksen OAB koodit
- Vajaa-ravitsemusriskin seulonta ja arviointi-tulosten kirjaaminen
- Ravitsemusterveyden edistämisen toteutuminen kunnissa ja sotepalveluissa –tarkistuslistat
- Ravitsemusterveyden edistämisen STESO-standardit
- Kansallinen tiedonkeruu ravitsemusterveyden edistämisestä kunnissa ja alueilla ja tietopohjan kehittäminen

RAVITSEMUSTERVEYDEN EDISTÄMINEN osana kunnan ja hyvinvointialueen johtamisjärjestelmää ja päätöksentekoa

Ravitsemusterveyden edistäminen on osa kuntien ja hyvinvointialueiden hyvinvoinnin edistämisen tehtävää. Hyvinvointia tukevia ruokavalintoja mahdollistava lähiympäristö sekä ennalta ehkäisevät ja varhaista tukea tarjoavat toimintamallit, ovat keskeinen osa kuntien ja hyvinvointialueiden keinovalikoimaa asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Ravitsemusterveyteen ja ravitsemusterveyden edistämiseen liittyviä asioita käsitellään kunnissa ja hyvinvointialueilla hallintosäännön mukaisesti eri päätöksenteon toimitelmissä. Päätöksentekoon tulevat asiat voivat vaikuttaa ravitsemusterveyteen joko suoraan tai välillisesti.

On tärkeää, että kunnissa ja hyvinvointialueilla on nimettyä työryhmiä, joiden tehtäviin kuuluvat ravitsemusterveyden edistämisen toimintamallien toimeenpano, valtakunnallisten suositusten ja ohjelmien jalkauttaminen ja ravitsemusterveyteen liittyvien päätösten valmistelu. Työryhmillä on avainasema toteuttaa asukkaiden osallistumista ravitsemusterveyden edistämiseen mm. kumppanuuspöydissä, asukasaadeissa ja sidosryhmäyhteistyössä sekä kunnassa että kunnan ja hyvinvointialueen välillä.

Alla oleviin taulukoihin on koottu keskeisiä eri päätöksenteon toimitelien käsittelemiä ravitsemusterveyden edistämisen asioita. Lisäksi on esitetty valmistelussa ja päätöksenteossa huomioitavat keskeiset lait ja suositukset.

VRN:n verkkosivuilla (www.ruokavirasto.fi/ravitsemuksella-hyvinvointia) on tietopaketti ravitsemusterveyden edistämisestä. Sivustolla olevia tarkistuslistoja voidaan hyödyntää toiminnan arvioinnissa ja kehittämiskohteiden tunnistamisessa. Lisäksi sivustolla on toimintamalleja eri ikä- ja väestöryhmien ravitsemusterveyden edistämiseen sekä tukimateriaalia kunnan ja hyvinvointialueen yhdyspintatyöhön.

Kiitos RaTePal -työryhmä

- STM/ Sirpa Sarlio, pj.
- OPH/ Pia Kola-Torvinen
- OPH Marjaana Manninen
- THL/Tulevaisuuden sote-keskus, Anu Niemi
- THL/ Susanna Raulio
- Ruokavirasto/VRN, Satu Jyväkorpi
- Kuntaliitto/ Tarja Tenkula
- Kuopio/ Tanja Tilles-Tirkkonen
- Keski-Suomen shp/ Nina Peränen
- STM/ Soile Ridanpää
- Pirkanmaan shp/ Auli Pölönen
- Päijät-Sote/ Raisa Valve
- Pohjois-Pohjanmaan shp/ Leea Järvi
- Järvi-Pohjanmaa/ Jaakko Anttila
- Etelä-Pohjanmaan shp/Soili Alanne
- HUS/ Laura Suojanen
- Sydänliitto/ Terhi Koivumäki
- Marttaliitto ry/ Maija Soljanlahti
- RTY/ Kirsikka Aittola
- VRN/ Arja Lyytikäinen

<https://www.ruokavirasto.fi/teemat/terveytta-edistava-ruokavalio/ravitsemuksella-hyvinvointia>

KTNK:n Liikunnan ja ravitsemuksen edistäminen uusissa sote-rakenteissa ja niiden yhdyspinnoilla (LiiRa) jaosto

Toimikausi: 1.9.2022 - 31.7.2023.

Tehtävät:

- 1) Koota yhteen sote-uudistuksen toimeenpanon valmistelussa tehty työ elintapaohjauksen, liikuntaneuvonnan ja ravitsemusterveyden edistämiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä siihen liittyvissä yhdyspintapalveluissa.
- 2) Laatia suunnitelma terveyttä edistävän liikunnan ja ravitsemuksen vahvistamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä tähän liittyvän yhteistyön ja palveluketjujen toimivuuden parantamiseksi hyvinvointialueiden, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden välillä.
- 3) Tehdä suunnitelma siitä, miten kartoittaa kokonaiskuva liikunnan ja ravitsemuksen hyödyntämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon työvälineenä ja miten tehdä arvio henkilöstön osaamisen kehittämistarpeista.

Visio: [Terveyttä edistävää] **Liikuntaa ja ravitsemusta hyödynnetään nykyistä paremmin sosiaali- ja terveydenhuollon työvälineenä ja sen yhdyspinnoilla**

Keskiset nostot/keinot

LUONNOS

1. Hyödyt ja vaikuttavuus näkyviin (mm. terveys, elämänlaatu, eurot)
2. Luodaan rakenteet yhteistyölle (vastinparit yhdyspinnoilla, toimivat palveluketjut ja yhteistyömallit)
3. Toimijat esiin, selkiytetään rooleja ja tehtäviä
4. Vaikuttavat toimintamallit ja suositukset käyttöön
5. Tehty työ näkyväksi ml. ravitsemusohjauksen ja liikuntaneuvonnan parempi kirjaaminen
6. Varmistetaan riittävät resurssit ja osaaminen